

Інформаційна довідка
щодо зарубіжного досвіду правового регулювання експропріації на користь
держави нерухомого майна, що перебувало у власності профспілкових
організацій (загальносоюзних громадських об'єднань (організацій))
колишнього Союзу РСР*

I. Загальна характеристика сфери / предмета дослідження й питання, поставленого у зверненні

Про актуальність і важливість досліджуваного питання свідчить рішення Європейського суду з прав людини у справі «Фонд «Батьківська турбота» проти України» (заява № 5876/15), в якому зазначено, що не простежується існування на національному рівні єдиного підходу щодо статусу майна колишніх профспілок, що контролювалося державою й розташовувалося на території Української РСР. Вбачається, що така ситуація виникла внаслідок відсутності в Україні закону, який би регулював правовий статус майна всесоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташованого на території України, та передбачав інвентаризацію майна таких організацій. З огляду на відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості з цього питання, спостерігається різне тлумачення судами нормативно-правових актів і, як наслідок, відсутність єдиної судової практики¹.

Національним законодавством не визначено суб'єктів права власності на майно, розташоване на території України, що перебувало у віданні, володінні та / або користуванні загальносоюзних громадських об'єднань (організацій) колишнього Союзу РСР станом на 24.08.1991 р. Однак нормативно-правовими актами, якими регулюється означена сфера, встановлено, що зазначене майно є загальнодержавною власністю, а право розпорядження цим майном у процесі приватизації та повноваження орендодавця майнових комплексів підприємств та організацій здійснює Фонд державного майна України.

II. Основна частина

Україна, як і більшість держав пострадянського простору, є членом Міжнародної організації праці (далі – МОП). У Резолюції МОП щодо прав профспілок та їх зв'язку із громадянськими свободами (1970) визначено, що свобода асоціації повинна підтримуватися вільним здійсненням інших відповідних основних прав, які включають право на захист майна профспілкових організацій, незалежно від рівня розвитку відповідної країни. Гарантії, викладені в Конвенції про застосування принципів права на організацію й на ведення колективних

---

¹ Case of Batkivska Turbota Foundation v. Ukraine (Заява № 5876/15). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-191964%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-191964%22]}) (дата звернення: 29.12.2022)

переговорів № 98 (1949 р.), не можуть бути ефективними, якщо вони не будуть справді визнані та захищені як частина громадянських та політичних свобод².

Статтею 30 Закону *Казахстану* про профспілки визначено, що власність профспілок утворює майно, створене, набуте чи передане їм у порядку, встановленому законодавством Республіки Казахстан. Профспілки володіють, користуються та розпоряджаються майном, що належить їм на правах власності, на користь членів профспілок³.

Цікавим є положення Закону *Естонії* про професійні спілки щодо їх майна у разі ліквідації профспілки. Після ліквідації профспілки майно, що залишилося після задоволення усіх вимог кредиторів і внесення коштів, розподіляється відповідно до статуту. Якщо неможливо застосувати процедуру розподілу активів, передбачену у статуті, решта активів передається федерації або центральній федерації, до якої належала ця профспілка. Якщо профспілка не входила до федерації чи центральної федерації, решта активів розподіляється між профспілками аналогічної сфери діяльності чи професії⁴. Отже не передбачено, що майно переходить в управління, відання або у власність державі.

Натомість, Законом *Литви* про профспілки (стаття 24) визначено, що профспілки самостійно розпоряджаються своїми коштами та майном, при ліквідації профспілки її майно передається іншому власнику в порядку, встановленому статутом профспілки або за рішенням суду. Кошти або майно профспілки, яке отримано незаконним шляхом, за рішенням суду передається у власність Литовської Республіки⁵.

У статті 27 Закону *Білорусі* про профспілки зазначено, що вони володіють, користуються та розпоряджаються майном і фінансовими коштами профспілок відповідно до цивільного законодавства Республіки Білорусь⁶. Відповідно до «Положення про власність профспілок, що входять до Федерації профспілок Білорусі», затвердженого Постановою IV Пленуму Ради ФПБ від 08.12.2004 р. № 6, встановлено межі володіння, користування й розпорядження профспілковим майном членськими організаціями ФПБ, джерела його формування, суб'єктів, які здійснюють поточне управління та контроль за використанням профспілкового

---

² 70 Years of the ILO Committee on Freedom of Association: A Reliable Compass in Any Weather. International Labour Organization – Geneva: ILO, 2022. P. 55, 127. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_860150.pdf (дата звернення: 30.12.22)

³ О профессиональных союзах: Закон Республики Казахстан от 27.06.2014 г. № 211-V ЗПК. URL: <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/97827/116230/F1235650974/Kaz%2014%20211.pdf> (дата звернення: 30.12.22)

⁴ Trade Unions Act. Riigikogu. Passed 14.06.2000. RT I 2000, 57, 372. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/518112021001/consolide/current> (дата звернення: 30.12.22)

⁵ Law of Republic of Lithuania On Trade Unions. 21 November 1991. No I-2018. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.381415/> (дата звернення: 30.12.22)

⁶ О Профессиональных Союзах: Закон Республики Беларусь № 1605-XII от 22.04.1992 г. URL: https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_professional_nyh_soyuzah.htm; Гражданский кодекс Республики Беларусь от 7.12.1998 г. № 218-3. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30415161&pos=1545;-46#pos=1545;-46 (дата звернення: 30.12.22)

майна тощо⁷. Вказаними нормативно-правовими актами не було вирішено питання щодо суб'єкта права власності на майно, що передано в радянський період у відання профспілкам і фактично перейшло в безстрокове користування після 1991 року.

Статтею 25 Закону про профспілки *Молдови* регламентується правовий статус майна профспілок. Зокрема визначено, що власність профспілок недоторкана, неподільна й не може бути націоналізована, присвоєна, відчужена чи керована іншими особами, зокрема органами публічної влади, без згоди власника. Профспілки та їх об'єднання володіють, користуються й розпоряджаються майном і фінансовими коштами, що належать їм на правах власності, для забезпечення виконання статутних цілей та завдань⁸.

III. Висновки

Аналіз законодавства про профспілки країн пострадянського простору (Казахстану, Естонії, Литви, Білорусі, Молдови) свідчить про відсутність визначеного правового режиму майна загальносоюзних громадських об'єднань (організацій) колишнього Союзу РСР. Водночас, у наведених державах визначено майнові права профспілок і правовий статус їх власності. В Естонії, наприклад, не передбачено, що майно профспілки, яка ліквідується, переходить в управління, відання або у власність державі, у той час як у Литві за рішенням суду таке майно може передаватись у власність держави лише в окремих випадках. У Молдові визначено, що власність профспілок недоторкана, неподільна й не може бути націоналізована.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

* Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.

---

⁷ Гладкая Е. Н. Отдельные проблемы права собственности профессиональных союзов, входящих в федерацию профсоюзов Беларуси. *Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D, Экономические и юридические науки*. 2020. № 5. С. 119–126. URL: <https://journals.psu.by/economics/article/view/2104> (дата звернення: 30.12.2022)

⁸ Законодательство в области социального партнерства (по состоянию на ноябрь 2021 года). International Labour Organization. Confederația Națională A Sindicatelor Din Moldova. Кишинэу, 2021. С. 43. URL: <http://sindicat.md/wp-content/uploads/2022/01/Legislatia-parteneriat-social-RUS.pdf> (дата звернення: 29.12.22)